

پیشگفتار

ضرورت وجود واژگانی واحد و یکدست برای فهرست‌نویسی موضوعی و نمایه‌سازی منابع فارسی در زمینه علوم پزشکی به منظور سهولت ارتباط و مبادله اطلاعات، ایجاد زبان مشترک برای سازماندهی و بازیابی اطلاعات، و جلوگیری از پراکندگی موضوع‌ها و منابع فارسی در کتابخانه‌های علوم پزشکی کشور، این دانشگاه را بر آن داشت تا تهیه «سرعنوان‌های موضوعی پزشکی فارسی» را در قالب یک پروژه پژوهشی به انجام رساند.

مجموعه پیوست، حاصل اجرای این پروژه است که بنا به پیشنهاد و به همت سرکار خانم رها دوست عضو هیأت علمی گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی و همکار با سابقه و صاحب تجربه کتابخانه مرکزی این دانشگاه در مدتی نزدیک به سه سال به انجام رسیده است و در مراحل مختلف بسته به مورد، از همکاری گروهی از متخصصان کتابداری و رشته‌های علوم پزشکی و صاحب‌نظران ادیب و علاقمند به موضوع بهره گرفته شده است.

در طراحی این سرعنوان، عمدتاً از فهرست سرعنوان‌های موضوعی پزشکی کتابخانه ملی پزشکی آمریکا (MeSH) استفاده شده و در نهایت ۱۴۹۲ سرعنوان از بین ۴۸۹۱ اصطلاح که در مجموعه آمده انتخاب شده است. در تنظیم و ذخیره این اطلاعات با بهره‌گیری از کامپیوتر به گونه‌ای برنامه‌ریزی شده که بتوان اطلاعات آن را همیشه روزآمد نگهداشت و حجم فعلی آن را در آینده بسته به نیاز و بدون محدودیت افزایش داد.

اینک که توفیق انتشار «سرعنوان‌های موضوعی پزشکی فارسی» بدست آمده، خدا را سپاس می‌گوئیم و آن را به جامعه پزشکی کشور، کتابخانه‌ها و کتابداران و علاقمندان تقدیم می‌نمائیم.

لازم به یادآوری است که در مورد چگونگی تهیه سرعنوان، نظرات متفاوتی می‌تواند مطرح باشد. بهیچوجه ادعا نمی‌شود این مجموعه کامل و بدون نقص و کاستی است. اما آغازی برای این کار مهم است. گرچه پروژه پژوهشی مذکور پایان پذیرفته و فهرست سرعنوان‌های موضوعی پزشکی فارسی تهیه شده اما برای این کار پایانی وجود ندارد و این مجموعه همگام با گسترش دانش پزشکی و نیازهای اطلاعاتی جامعه

پزشکی و متناسب با فرهنگ و ادب فارسی باید همواره مورد تجدید نظر قرار گرفته و اصلاح و تکمیل شود. با توجه به اینکه در تهیه این فهرست کسب آراء و نظرات تمام متخصصان و صاحبان نظران مقدور و میسر نبود، اولین نوبت در تیراژی محدود منتشر می‌گردد.

امید است متخصصان رشته‌های پزشکی و کتابداری و ادیبان و صاحبان نظران با رهنمودهای خویش موجبات توسعه، بهبود، اصلاح و تکمیل این مجموعه و انتشار و پراش‌های بعدی کتاب را فراهم آورند تا «سرعنوان‌های موضوعی پزشکی فارسی» همیشه به عنوان ابزاری معتبر و موثق در اختیار متخصصان و کتابخانه‌های علوم پزشکی قرار داشته باشد.

دکتر امیرحسین حاجی‌ترخانی

معاون پژوهشی و رئیس شورای انتشارات

دانشگاه علوم پزشکی ایران

۱- مقدمه

دانش پزشکی و رشته‌های وابسته بر خلاف بسیاری از رشته‌های دانش که برای بیشتر مردم و حتی تحصیلکرده‌ها ناشناخته است، به دلیل ارتباط مستقیمی که با زندگی انسان دارد، برای همگان رشته‌ای شناخته شده است، همواره اهمیت ویژه‌ای داشته و دارد و این اهمیت در طول قرون برای همه و در همه جا ملموس بوده است. همه ساله بودجه‌های هنگفت برای پژوهش‌های بهداشتی پزشکی در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی صرف می‌شود. در کشورمان نیز تعداد مراکز درمانی و آموزشی در رشته‌های پزشکی و علوم وابسته رو به فزونی است.^۱ و در مواردی نیز مراکز موجود خدماتشان را در حجمی بیش از ظرفیت واقعی گسترش داده و می‌دهند. حال اگر افزایش تعداد دانشگاهها و دانشجویان در این رشته‌ها و رونق نشر منابع پزشکی فارسی و برگزاری گردهمایی‌های پزشکی در ایران در سالهای اخیر را نشانه افزون شدن توجه به علوم پزشکی در این مرز و بوم بدانیم، این سؤال پیش می‌آید که آیا پیشرفت‌های کمی با پیشرفت‌های کیفی همگام بوده است؟ و آیا برای تامین انواع نیازهای آموزشی و پژوهشی هر دانشجو و استاد برنامه ریزی لازم صورت گرفته است؟

متأسفانه شواهد حاکی از آن است که این توازن وجود ندارد و دانشگاههای علوم پزشکی ما با انواع مسائل و مشکلات بنیادی آموزشی و پژوهشی دست به گریبانند که فقر و بی‌سرو سامانی کتابخانه‌ها بخشی از آن است.^۲

برای رفع این نارسایی‌ها و تامین نیازهای آموزشی و اطلاعاتی دانشجویان و استادان در کتابخانه‌ها که به پژوهش می‌انجامد، لازم است اقدامات زیر را انجام دهیم:

- ۱) جامعه‌ای را که نیازهای آموزش و پژوهشی اش را برآورده می‌سازیم بشناسیم.
- ۲) نیازهای آموزشی و پژوهشی این جامعه را شناسایی کنیم.
- ۳) منابعی را که برای تامین این نیازها لازم است گزینش و تهیه کنیم.
- ۴) این مواد و منابع و اطلاعات را تحلیل و ذخیره سازیم و امکان بازیابی آنها را در کمترین زمان فراهم

۱. در سال ۱۳۶۵ رشته‌های پزشکی، دندانپزشکی، پیراپزشکی، تغذیه و بهداشت تحت نظارت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی از دانشگاهها جدا شد و موسسات آموزش عالی تازه‌ای به نام دانشگاههای علوم پزشکی تجدید سازمان یافته و با ایجاد شدند. در حال حاضر در ایران ۳۰ دانشگاه علوم پزشکی وجود دارد.

۲. از جمله منابع تحقیقی که مسائل کتابخانه‌های دانشگاههای علوم پزشکی را از دیدگاه‌های خاص مورد بررسی قرار داده و در بردارنده اطلاعات تازه‌ای است، پایان‌نامه‌های دانشجویان دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی است که در سالهای اخیر و سال جاری فارغ‌التحصیل شده‌اند. در ارتباط با مشکلات و نابسامانیهای سه دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی از نظر تحلیل موضوعی منابع پزشکی فارسی، به منابع زیر رجوع کنید:

• داور، مهناز. «مقایسه سرعنوانهای موضوعی پزشکی فارسی در کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی در تهران». (پایان‌نامه فوق لیسانس دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۶۶).

• «فاطمه رها دوست». «تدوین سرعنوانهای موضوعی پزشکی فارسی گامی در جهت یکدست سازی و ازگان پزشکی فارسی» مقاله ارائه شده در نخستین سمینار کتابداری و اطلاع‌رسانی در مشهد، ۱۳۶۷. این مقاله در شماره‌های ۱ تا ۴ دوره دوم فصلنامه کتاب کتابخانه ملی چاپ شده است. اشاره به این نکته لازم است، که در حال حاضر، معاونت پژوهشی وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی در کار تهیه شناسنامه کتابخانه‌های پزشکی ایران است که بررسی جامعی در مورد وضعیت کتابخانه‌های دانشگاههای علوم پزشکی ما خواهد بود.

سازیم.

(۵) بین فعالیت‌هایی که در این زمینه انجام می‌دهیم، در سطح کشور و در سطح ملی هماهنگی و یکدستی و یکپارچگی به وجود آوریم.

بدیهی است برای انجام فرآیندهای بالا همکاری و همیاری طیف وسیعی از نیروها ضرورت می‌یابد که مهمترین آنها عبارتند از:

- تولید کنندگان منابع اطلاعاتی (نویسندگان، مترجمان، ناشران)
  - تهیه کنندگان منابع اطلاعاتی کتابخانه‌های پزشکی (کتابداران، کارگزاران و مسئولان تهیه و توزیع منابع پزشکی در وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی)
  - سازماندهان مواد اطلاعاتی و اطلاعات (عمدتاً فهرست نویسان و نمایه سازان و متخصصان موضوعی)
  - اشاعه دهندگان اطلاعات (کتابداران مرجع و متخصصان اطلاع رسانی)
  - گردانندگان کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی
  - و معاونت‌های پژوهشی دانشگاه‌های علوم پزشکی، معاونت‌های آموزشی و پژوهشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان‌هایی مثل فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران، انجمن‌های علمی تخصصی در رشته‌های علوم پزشکی، انجمن کتابداران پزشکی و غیره.
- هر قدر نیروهای یاد شده، فرآیندهای برشمرده شده را آگاهانه‌تر و دقیق‌تر انجام دهند، اطلاعات در رگ‌های جامعه پزشکی ما روان‌تر گردش خواهد کرد و قلب تپنده این بدن زنده یعنی نظام اطلاع رسانی پزشکی کشورمان با توانایی و سلامت بیشتری به فعالیت خود ادامه خواهد داد.
- در اینجا پژوهشگر به تناسب موضوع خاص پژوهشی که مسئولیت آنرا به عهده گرفته و با توجه به سوابق تجربی و آموزشی خود^۱ به کزی‌ها و کاستی‌هایی که مانع گردش روان اطلاعات در ارگان‌های جامعه پزشکی ما می‌شود می‌پردازد. این کاستی‌ها نه اندکند و نه همگون. برخی از آنها مستقیماً در محدوده فعالیت‌های کتابداری نبوده و جنبه ملی و جغرافیایی و یا زبانی دارند و برخی دیگر مستقیماً به معضلات تحلیل موضوعی منابع پزشکی فارسی در کتابخانه‌های ما مربوط می‌شوند که در اینجا تنها به برشمردن آنها بسنده می‌کنیم:
- (۱) یکی از مشکلات جامعه ما سدهای زبانی بین تولیدکنندگان اطلاعات پزشکی در جوامع پیشرفته و مصرف کنندگان این اطلاعات در کشور ماست. به این معنا که دانش و تکنولوژی پزشکی در کشورهای پیشرفته صنعتی در حال گسترش و پیشرفت فزاینده‌ای است و حتی اگر امکاناتی فراهم شود که مواد حاوی اطلاعات پزشکی به کشور منتقل شود، باز چگونگی استفاده از این مواد بوسیله آن گروه از جامعه پزشکی که به زبانهای بیگانه آشنایی ندارند، مساله‌ای است که تاکنون حل نشده و متأسفانه هنوز به طور جدی به آن پرداخته نشده است.

۱. سالها سابقه مسئولیت بخش فهرست نویسی کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی ایران و تدریس درس سازماندهی مواد (باگرایش اطلاع رسانی پزشکی)

- ۲) مقوله‌هایی مثل داروهای گیاهی در ایران، پزشکی سنتی، پزشکی گیاهی، پزشکی ایرانی، پزشکی اسلامی و تاریخ پزشکی در ایران و اسلام، قلمروهایی از دانش پزشکی هستند که در زمان و مکان و زبان مردم این آب و خاک رشد می‌یابند و پرداختن به آنها مستلزم آگاهی به زبان پزشکی فارسی است و متأسفانه زبان پزشکی فارسی یکدست و منسجمی برای تولید و مهار این اطلاعات وجود ندارد.
- ۳) واژه‌ها و اصطلاحات پزشکی فارسی در رسانه‌های گروهی مثل صدا و سیما، کتابها و مقالات ترجمه و تالیف شده به فارسی، کتابنامه‌ها، گردهمایی‌ها و فرهنگ شفاهی جامعه استفاده‌کننده از خدمات پزشکی و جامعه ارائه‌کننده این خدمات، با پراکندگی و ناهماهنگی بسیار به کار می‌رود.
- ۴) در مواردی واژه‌ها و اصطلاحات در واژه‌نامه‌های علوم پزشکی فارسی ما نادرست‌اند و با بی‌دقتی علمی معنا شده‌اند.
- ۵) انجمن‌های علمی تخصصی ما در رشته‌های علوم پزشکی یکی از ذیصلاح‌ترین نهادها برای تولید و مهار اصطلاح‌های علمی در رشته مربوطند، و متأسفانه فعالیت در زمینه تهیه و تدوین اصطلاحنامه‌های علمی ندارند.
- ۶) فعالیت‌هایی که فرهنگستان زبان ایران از سال ۱۳۱۴ در زمینه واژه‌سازی و واژه‌گزینی فارسی تا به اکنون داشته، دچار چنان افت طولانی و خیزهای کوتاه مدت بوده است که نمی‌توان از رکود این نهاد بسیار مهم فرهنگی مان جز با افسوس سخن گفت.
- ۷) بجز در سالهای اخیر سازمانی مثل فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران که مسئولیت یکدست‌سازی واژگان پزشکی فارسی را عهده‌دار باشد نداشته‌ایم و در نتیجه واژه‌گزینی و واژه‌سازی مفاهیم پزشکی فارسی دستخوش بی‌نظمی و آشفتگی بوده است.
- ۸) مجموعه بسیاری از کتابخانه‌ها در دانشگاه‌های علوم پزشکی سازماندهی نشده است.^۱ و در کتابخانه‌هایی هم که منابعشان سازماندهی شده، از ابزارهای متفاوت و نامناسب استفاده می‌شود و در نتیجه در سرعنوان‌های موضوعی به کار رفته در این کتابخانه‌ها پراکندگی و ناهماهنگی وجود دارد.^۲
- ۹) تا بحال ابزاری برای تحلیل موضوعی منابع پزشکی فارسی تهیه نشده است و در نتیجه بین تولید کنندگان منابع پزشکی فارسی، تحلیل‌کنندگان این منابع در کتابخانه‌های پزشکی و استفاده‌کنندگان از این منابع ارتباطی وجود ندارد.
- ۱۰) به دلیل نبود ابزار تحلیل موضوعی منابع پزشکی فارسی و واژگان کنترل شده‌ای^۳ در این زمینه،

۱ و ۲. داور، مهتاز «مقایسه سرعنوان‌های موضوعی پزشکی فارسی در کتابخانه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی در تهران». (پایان نامه فوق لیسانس دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۶۶)

۳. معمولاً در نظام‌های بازیابی اطلاعات لازم می‌شود واژگانی را که برای بیان موضوع مورد نظر به کار می‌رود کنترل کنیم و در این فرآیند، تاکید ویژه به تزاروس یا اصطلاحنامه است که ابزار کنترل واژگان است:

F.W. Lancaster, Vocabulary Control for Information Retrieval (Arlington, Virginia: Information Resources press, 1986), P.1.

نمایه‌سازی مقالات پزشکی فارسی به مراتب بیش از سازماندهی منابع پزشکی فارسی با مساله و مشکل روبرو بوده است و نمایه قابل قبولی در این زمینه وجود ندارد.

مسائل برشمرده شده در بالا برای پژوهشگر که سالها با تحلیل موضوعی منابع پزشکی سروکار داشته است، زمینه‌هایی فراهم ساخت تا برای تهیه سرعنوانهای موضوعی پزشکی فارسی تلاش و اقدام کند. نخستین بار در سال ۱۳۶۶ این طرح به دانشگاه علوم پزشکی ایران ارائه شد. و سرانجام در اردیبهشت ۱۳۶۹ به همت و درایت مسئولان جدید حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی ایران تصویب شد و از زمستان ۱۳۶۹ اجرای آن آغاز گردید.

۱-۱- هدف‌ها

هدف از انجام این طرح برداشتن گامی در جهت رفع کاستی‌ها و مسائلی بود که در مقدمه برشمرده شد. یعنی:

- ۱) فراهم آوردن ابزار تحلیل موضوعی برای منابع پزشکی فارسی کتابخانه‌های دانشگاههای علوم پزشکی و دیگر کتابخانه‌های تخصصی و مراکز اطلاع رسانی پزشکی و علوم وابسته. بدیهی است که این طرح در صورت ادامه و گسترش می‌تواند مشکل نمایه‌سازی مقالات فارسی را نیز پاسخگو باشد.
  - ۲) فراهم آوری واژگان کنترل شده پزشکی فارسی برای فایل‌های مستند موضوعی کتابخانه‌های پزشکی، تا در صورت کامپیوتری شدن فهرست کتابخانه‌های پزشکی و یا شبکه‌ای شدن ارتباط آنها، فایل‌های مستند موضوعی در کمترین زمان و با حداقل نیرو و انرژی و هزینه تهیه شود.
  - ۳) فراهم آوردن واژگان کنترل شده‌ای برای فهرستگان پزشکی فارسی.
  - ۴) تسهیل در فهرست‌نویسی متمرکز منابع فارسی و پی‌ریزی بنیاد مرکز خدمات کتابداری پزشکی.
  - ۵) رفع نیاز اطلاع رسانی کتابخانه‌های ایران از نظر بازبانی منابع پزشکی فارسی شامل کتابها، نشریات ادواری، منابع دیداری - شنیداری، اسناد و مدارک پزشکی و مقالات ارائه شده در گردهمایی‌های پزشکی.
  - ۶) تهیه ابزاری برای آموزش دانشجویان کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی در درسهای سازماندهی مواد و نمایه‌سازی.
  - ۷) تهیه راهنمایی برای مولفان و مترجمان متون و منابع پزشکی فارسی.
  - ۸) یکدست سازی واژگان پزشکی فارسی برای سه گروه تولید کنندگان منابع و اطلاعات پزشکی فارسی، ذخیره کنندگان اطلاعات پزشکی فارسی و استفاده کنندگان نهایی از این منابع و اطلاعات.
- توضیح این که هدف از تهیه این کتاب واژه‌سازی نیست بلکه کنترل اصطلاح‌ها و واژه‌های متداول و انتخاب اصلح یا به زبان دیگر واژه‌گزینی در چهار چوب دانش اطلاع رسانی است که هدفش ایجاد تسهیلات در رساندن پیام تولید کنندگان اطلاعات به استفاده کنندگان از اطلاعات است. هرچند ممکن است گفته شود که

واژه‌گزینی در اصل تبلیغ برخی واژه‌ها و کنار گذاشتن دیگر واژه‌ها در نهایت واژه‌سازی است. لیکن تلاش ما نه در جهت دخالت غیرمسئولانه در قلمرو دانش فارسی‌گرایان و زیانشناسان، بلکه برای برآوردن اهداف اطلاع‌رسانی با حفظ وفاداری نسبت به مبانی این علم کاربردی بوده است و در این رابطه از همکاری ارزنده زیانشناسان نیز بسیار بهره برده‌ایم.

۱-۲- پشوانه انتشاراتی^۱

یکی از اصول و ضوابط تهیه هر سر عنوان موضوعی پشوانه انتشاراتی است یعنی به ازای هر یک از موضوعهای موجود در سر عنوان موضوعی، دست کم یک کتاب یا مقاله به زبان فارسی موجود باشد. برای گردآوری سر عنوانها نخست سر عنوانهای فارسی به کار رفته در سه کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران و شهید بهشتی را بررسی کردیم. بجز کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی ایران و شهید بهشتی کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی تهران عمدتاً از سر عنوانهای موضوعی فارسی^۲ استفاده کرده، در مواردی هم که سر عنوان مناسب در ابزار پیدا نمی‌شد بدون مشورت با تهیه‌کنندگان این ابزار و هماهنگی با واژگان آن، سر عنوان موضوعی را تهیه می‌کرده است. لذا بجای‌گزینش سه کتابخانه مرکزی با این مشخصات، گروهی از کتابخانه‌های علوم پزشکی در تهران را مبنا قرار دادیم که نظام فهرست نویسی آنها (NLM)^۳ و ابزار تحلیل موضوعی شان (MeSH)^۴ است و کتابخانه‌هایی که این مشخصات را داشتند عبارت بودند از:

- کتابخانه بیمارستان اختر
- کتابخانه دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران
- کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
- کتابخانه بیمارستان قلب شهید رجایی
- کتابخانه دانشکده پیراپزشکی دانشگاه شهید بهشتی
- کتابخانه بیمارستان شهدای تجریش
- کتابخانه دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
- کتابخانه دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی ایران
- کتابخانه دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران

سر عنوانهای فارسی کتابخانه‌های یاد شده (به استثنای کتابخانه دانشکده پرستاری دانشگاه علوم پزشکی تهران که مجموعه فارسی آن هنوز فهرست نشده) گردآوری گردید و مشخص شد که سر عنوانهای کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی ایران تقریباً دربردارنده همه سر عنوانهای سایر کتابخانه‌هاست و تعداد

1. Literary Warrant

۲. پوری سلطانی. کامران فانی. سر عنوانهای موضوعی فارسی (تهران: کتابخانه ملی ایران، ۱۳۶۲)

3. National Library of Medicine Classification Scheme

طرح رده بندی کتابخانه ملی پزشکی ایالات متحد آمریکا

4. Medical Subject Headings

سر عنوانهای موضوعی پزشکی کتابخانه ملی پزشکی ایالات متحد آمریکا

سرعنوانهای گردآوری شده در مجموع به ۹۹۲ رسید. (به دلایلی که بعداً خواهیم گفت ناچار شدیم ۵۰۰ سرعنوان به این پشته بیاوریم).

۳-۱- پوشش موضوعی

پوشش موضوعی این پژوهش، علوم پایه پزشکی، پزشکی، بهداشت، پرستاری، داروسازی، دندانپزشکی، تاریخ پزشکی، روانشناسی، و سایر موضوعهای غیر پزشکی مثل جامعه‌شناسی، و اطلاع‌رسانی و غیره است. بدیهی است که در یک کتابخانه پزشکی عموماً حجم مجموعه پزشکی و علوم وابسته بیشتر از حجم مواد در رشته‌های علوم غیرپزشکی است و نگاهی به مقوله‌های فهرست درختی در صفحه چهل‌ونهم مویده این نکته است.

۴-۱- کاربرد

گروهها و سازمانهای زیر می‌توانند از کتاب در دست استفاده کنند:

- ۱) فهرست نویسان منابع پزشکی فارسی
  - ۲) نمایه سازان مقالات پزشکی فارسی
  - ۳) کتابداران مرجع
  - ۴) مراجعان کتابخانه‌های علوم پزشکی
  - ۵) مولفان و مترجمان متون و منابع پزشکی
- و همه کتابخانه‌های علوم پزشکی و مراکز اطلاع‌رسانی در ایران و هر کشور فارسی‌زبان.

۲- ساختار سرعنوان‌های موضوعی پزشکی فارسی

برای طراحی ساختار این سرعنوان، پس از بررسی سرعنوانها و تزاروسهای موجود به فارسی و انگلیسی که مشخصات آنها در کتابنامه آمده، عمدتاً از سرعنوان موضوعی پزشکی کتابخانه ملی پزشکی ایالات متحد یا U.S. National Library of Medicine Medical Subject Headings که به نام مخففش (MeSH) شهرت دارد استفاده شد. این تزاروس یا سرعنوان موضوعی پزشکی برای فهرست نویسی منابع موجود در کتابخانه ملی پزشکی آمریکا^۱ و نمایه سازی مقالات پزشکی نمایه شده در ایندکس مدیکوس (Index Medicus)^۲ و نیز برای بازیابی اطلاعات از ایندکس مدیکوس و سیستم‌های ذخیره

۱. مجموعه این کتابخانه ۳۵۰۰۰ نثریه ادواری و ۱۲۰۰۰۰۰ مواد چاپی و غیر چاپی است.

۲. نمایه نامه ایندکس مدیکوس حاوی اطلاعات کتابشناختی مقالات قریب ۳۰۰۰ مجله در زمینه پزشکی و علوم وابسته است که کتابخانه ملی پزشکی آمریکا به طور ماهانه و در هر یک سالانه منتشر می‌کند. در جامعه پزشکی ایران این نمایه نامه از شناخت شده ترین و پر استفاده ترین نمایه نامه‌هاست.

و بازیابی مدلاززا^۱ و مدلاین^۲ به کار می‌رود و معتبرترین و ازگان کنترل شده پزشکی به زبان انگلیسی است و چنان‌که اشاره شد، بسیاری از کتابخانه‌های علوم پزشکی در ایران برای تحلیل موضوعی منابع پزشکی شان از این ابزار استفاده می‌کنند.

کتاب دردست از چهار بخش تشکیل شده است. بخش نخست شامل مقدمه، ساختار، روش تهیه و منابع مورد استفاده، شیوه‌های روز آمد نگاه داشتن و روشهای ارزیابی آن است. در بخش دوم فهرستی الفبایی^۳ از سرعنوانهای کنترل شده همراه با ارجاع‌ها^۴ و در مواردی یادداشتهای توضیحی^۵ آمده. در بخش سوم سرعنوانهای گزیده به ترتیب سلسله مراتبی در فهرست درختی منظم شده است. و بخش چهارم نمایه انگلیسی به فارسی سرعنوانهاست.

۱-۲- مدخل‌های نمونه در فهرست الفبایی^۶

آنچه در زیر می‌بینید چند نمونه از سرعنوانهای موضوعی پزشکی فارسی است:

	جراحی	← سرعنوان موضوعی پزشکی فارسی
→ سرعنوان موضوعی پزشکی انگلیسی	SURGERY	
→ شماره درخت	G02.403.810.762	
	منظور تخصص جراحی است. به تمایز آن با عمل جراحی توجه کنید.	← یادداشت توضیحی

1. Medlars: Medical Literature Analysis & Retrieval System

پایگاه اطلاعات مدلاززا حاوی اطلاعات بیش از ۳۲۰۰ مجله در زمینه پزشکی و علوم وابسته به زبانهای گوناگون است که کتابخانه ملی پزشکی آمریکا به صورت پیوسته (Medline) و غیر پیوسته (Off-line) و دیسکهای فشرده در دسترس استفاده کنندگان قرار می‌دهد.

2. Medline: Medlars on-line

3. Alphabetic List

4. Cross References

5. Scope Notes

6. Sample Entries

توضیح دقیق نشانه‌ها و اصطلاح‌های به کار رفته در بخش مدخل‌های نمونه را در بخش‌های بعدی در صفحات دوازده تا پانزده خواهید یافت.